

Abstract. This article is devoted to the study of the need to rethink and abandon Russian culture, which has been planted on Ukrainian territory for centuries. On the example of cultural, literary, visual arts, it was established that the cultural front plays an important role in the modern Russian-Ukrainian war, work is being carried out both on the territory of Ukraine and on the cultural front. It has been proven that Ukrainian society needs to abandon Russian culture and its influence, in connection with the need to decolonize Ukrainian culture, overcome victim trauma and the inferiority complex in public consciousness, re-Ukrainization of art.

Keywords: Russian culture, art, refusal.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Заміна Центр протидії інформації при РНБО України. URL: <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2113>
2. Капралова А. Казимир Малевич і Україна: про авангардиста, що передбачив жахи ХХ століття. URL: <https://plomin.club/black-square/>.
3. Лебедєва К. Малевич та Україна. URL: <https://uartlib.org/exclusive/malevich-ta-ukrayina/>
4. Огаркова Т. Казимир Малевич: аматор українського села та зухвалий супрематист. Суспільне культура. URL: <https://suspilne.media/209814-kazimir-malevic-amator-ukrainskogo-sela-ta-zuhvalij-suprematist/>
5. Галєєв К. Війна «пушкінних» проти «шевченків». Який культурний код намагаються насадити росіяни. URL: <https://texty.org.ua/articles/106427/vijna-pushkinyh-proty-shevchenkiv-yakij-kulturnyj-kod-namahayutsya-nasadyty-rosiyanu/>
6. Вся суть Росії та її народу – в цитатах відомих людей. *Галіччина*. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/vsya-sut-rosiyi-ta-yiyi-narodu-v-tsitatah-vidomih-lyudey/>
7. Марія Кабацій. «Корисні дурні фашизму». Українців обурило круглий стіл про російське мистецтво в музеї Орсе. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/02/15/252864/>
8. Оскар-2023: Фільм про Україну не отримав нагороди, віддали Навальному. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64935945>
9. Українська правда. Музей Метрополітен визнає художників Рєпіна та Айвазовського українцями. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/10/7388886/>
10. Старовицька С. Cancelled Russian culture: чи готовий Захід бойкотувати російську культуру через війну Росії проти України? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/boykot-rosiyska-kultura-viyna-rosiyi-ukrayina/31941714.html>

УДК 327.5:355.1((470+571):477)

РЕАЛІЗМ І РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

В. О. Примак, І. Ю. Чарських

Анотація. У статті проаналізовано тенденції російсько-української війни з позиції реалізму. Під час проведення дослідження використано такі методи: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Визначено особливості реалізму як напрямку теорії міжнародних відносин, у якому на перший план виходить підвищення власної безпеки. Аналізуючи основні аспекти реалізму, встановлено, що російсько-українська війна може тлумачитися як прояв підходу до міжнародних справ із погляду політичного реалізму. Розглянуто низку аспектів структурного, класичного та неокласичного реалізму щодо війни.

Ключові слова: реалізм, російсько-українська війна, Україна, Росія.

Вступ. Загальноновизнано, що після закінчення холодної війни світ увійшов у нову фазу. Поява багатополярного світу, теоретично далекого від біполярної ситуації, яка була характерною для років холодної війни, мала привести міжнародну спільноту до нового балансу. Реалізм як теорія міжнародних відносин, яка нібито характеризувала грандіозні стратегії наддержав під час холодної війни, здається, пережив себе і залишив простір для лібералізму та інших теорій. Європа була стабілізована і почала свій шлях до процвітання з демократичними та ліберальними цінностями на передньому плані. Однак нещодавнє вторгнення Росії і, що найважливіше, позиція, яку вона зайняла, передбачають можливе відновлення цього підходу [1].

Дослідженню питання реалізму та його місця в російсько-українській війні присвячені праці таких науковців та практиків: Х. Брандс, Е. Гьотц, Г. Кіссінджер, Ш. Ларсен, К. Масала, Н. Макфарлейн, Дж. Міршаймер, Б. Позен, Ф. Реш та інші.

Метою дослідження є з'ясування феномену російсько-української війни у трактовці реалізму.

Основна частина. Реалізм – це напрям у теорії міжнародних відносин, який припускає, що держави існують в анархічному світі, у якому немає наднаціонального уряду, який би ви-

рішував суперечки або захищав слабких, і вони повинні вживати заходів, щоб забезпечити власне виживання. Реалісти стверджують, що оскільки всі держави перебувають під тиском до певних дій, міжнародна сфера завжди є полем конфліктів і конкуренції. На перший план виходить підвищення безпеки. Навіть могутні держави, повоюючись, що вони можуть стати жертвами інших «великих держав», вживатимуть заходів, щоб максимізувати свою безпеку, часто влаштовуючи сферу впливу, яка передбачає унеможливлення вторгнення цих великих держав на їх кордони. Ще один постулат реалізму полягає в тому, що якщо одна велика держава відчуває, що країна у сфері її впливу переходить під вплив іншої великої держави, перша використає будь-які ресурси, які є в її розпорядженні, включно з військовою силою, щоб запобігти цьому. У сценарії, якщо країна, яка зазнала вторгнення, негайно не піддасться загарбнику, інші великі держави, які обов'язково зацікавлені в тому, щоб будь-який потенційний конкурент був ослаблений і не міг їм загрожувати, підтримають постраждалу сторону для знекровлення загарбницької сили. І нарешті, реалізм передбачає, що такі війни триватимуть до тих пір, поки один із воюючих учасників не переможе (задовольнить свої мінімальні потреби в безпеці) або обидві сторони не виснажаться й не опиняться у «взаємоблочому глухом куті» [2].

Аналізуючи особливості та основні аспекти реалізму, можна констатувати, що російсько-українська війна вкладається у реалістське світобачення.

Підтвердженням цього може виступати мова, яку використовує В. Путін, оскільки вона нагадує характерні для реалістів теми, як-от: безпека, виживання, екзистенційна загроза. Війна також ілюструє ще одну класичну реалістичну концепцію: ідею «дилеми безпеки».

Передумови напруження відносин між РФ та Україною виникли значно раніше від повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. В. Путін неодноразово наголошував, що українці та росіяни – один народ, аргументуючи, що обидва були колись частинами Київської Русі, Російської імперії, СРСР тощо. Але водночас він не згадує, що історія значно різнилась, що й привело до виникнення двох дещо споріднених, але різних культур і мов. Після розпаду СРСР Москва, мабуть, планувала зберегти домінуючі позиції впливу на Україну й Білорусь через СНД (Співдружність Незалежних Держав) та постачання дешевого газу. Але фактично ситуація склалася зовсім інакше, оскільки Україна почала налагоджувати стосунки із Заходом та анонсувала намір вступити до Європейського союзу й НАТО [3].

Дебати щодо рушійної сили вторгнення Росії в Україну розділили Захід на два великі табори: один вважає наступ просто грандіозним планом В. Путіна з відновлення радянської імперії та не має нічого спільного з НАТО, а інший зображує агресію РФ як відповідь на безрозсудну політику Заходу щодо розширення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) на сусідів Росії [4].

Деякі фахівці припускають, що якби Захід працював над покращенням своїх відносин із Росією, а не ставився до неї як до супротивника, напруга між Заходом і Кремлем сьогодні зменшилася б. Щодо України, то західні країни могли б вивчити можливість зробити Україну нейтральною буферною зоною між НАТО та Росією, що призвело б до суверенної України, яка не була б ані проросійською, ані антинатівською. Імовірно, ця ідея була б відкинута Україною та Росією, оскільки перша хоче приєднатися до НАТО, а друга – контролювати Україну. Захід міг би продовжити розмови і з РФ, і з Україною. Однак це не означає, що вторгнення і нинішньої війни можна було уникнути лише завдяки дипломатичним розмовам [5].

Як зазначає Ш. Ларсен, експерти-реалісти у сфері зовнішньої політики стали синонімом «неореалістів», які віддають перевагу завершенню російсько-української війни шляхом переговорів, щоб відновити стабільність у відносинах між великими державами в міжнародній системі. Однак реалізм не можна розглядати як монолітну теорію міжнародних відносин. Він також включає «класичний реалізм», який виводить поведінку держави з внутрішньої політики, а не з міжнародної структури. Непопулярність експертів із зовнішньої політики неореалістів є виправданою, оскільки їхня виняткова зосередженість на ризиках ескалації робить їх сліпими щодо імперських намірів Росії та значного інтересу Заходу у захисті давнього європейського (і світового) принципу ненападу. Ці фактори дають західним країнам переконливі аргументи для продовження – і, можливо, посилення – підтримки України [6].

К. Масала критикує західні держави за їх невдалі ліберальні ілюзії щодо встановлення мирного, демократичного світового порядку. Він не шукає причину війни в Україні на Заході, а пропагує невтручання, оскільки активна участь, наприклад, встановлення забороненої для польотів зони над Україною, може призвести до війни з Росією. Водночас зазначає, що Захід мав швидше підтримати Україну важким озброєнням. На його думку, війна в Україні показує, що Європейському Союзу необхідно розробити спільну оборонну політику, яка захистить від загроз, які створює Росія, і звільнить від надмірної залежності від США [7].

Джон Міршаймер, який аналізував ситуацію з позиції структурного реалізму, навпаки, аргументує іншу картину війни в Україні. Він погоджується з К. Масала в тому, що спроби Заходу створити ліберальний світовий порядок після закінчення холодної війни не тільки зазнали невдачі, але й були помилковими [8].

У 2014 році, аналізуючи ситуації в Україні, Міршаймер зазначив, що основною причиною рішення РФ анексувати Крим і дестабілізувати регіон Донбасу було розширення НАТО на схід [9]. Він наголошував, що провина Заходу глибша, ніж безрозсудна провокація. Сполучені Штати та їх європейські союзники, відігравши провідну роль у переговорах щодо здачі радянської ядерної зброї, залишеної на території України, не змогли надати країні належних гарантій безпеки [10]. Ще в 1993 році він припустив, що збереження Україною свого ядерного стримування відповідало б довгостроковим інтересам безпеки європейського континенту [11].

У своїх виступах В. Путін зазначав, що США створили прецедент використання ядерної зброї своїм бомбардуванням Хіросіми та Нагасакі, натякаючи, що РФ буде вдаватися до використання ядерної зброї, якщо їй не вдасться досягти своїх цілей звичайними засобами. Однак сприйняття ядерних загроз серйозно не вимагає відкидання основного реалістичного розуміння того, що держави та лідери мотивовані власними інтересами – насамперед інтересом до виживання. Російська ядерна доктрина чітко визначає обставини, за яких Москва застосувала б ядерну зброю: після нападу на Росію із застосуванням зброї масового знищення чи у відповідь на звичайний напад, коли «саме існування держави знаходиться під загрозою». Але зазначаються два застереження. По-перше, доктринальні твердження можуть не бути диспозитивними, особливо в персоналістичному режимі в періоди сильного стресу, а по-друге, РФ, заявивши про анексію Криму та чотирьох областей східної України, створює двозначність навколо питання про те, де Москва проведе межу щодо «існування держави». Проте поведінка Росії залишається сумісною з реалістичним переконанням, що держави діють відповідно до власних інтересів і підлягають раціональним розрахункам витрат і вигод. Після того, як минулої осені російські коментатори висловили можливість тактичного застосування ядерної зброї проти українських сил, з'явилися рішучі попередження з боку Сполучених Штатів, а також повідомлення про негативну реакцію від ключових російських партнерів Китаю та Індії [12].

Структурно-реалістичне пояснення війни в Україні має деякі очевидні переваги. Як стверджує Б. Позен, оскільки структурний реалізм наголошує на анархічній природі міжнародних відносин, він припускає, що війна не є несподіванкою, нагадуючи, що держави все ще змагаються за безпеку, іноді жорстоко, і розсудливіше готуються до неї. Анархія заохочує конкуренцію щодо будь-яких засобів, які сприяють безпеці [13].

Мотивації Росії, коли вони суперечать інтересам Заходу, краще зрозуміти з погляду класичного реалізму, який виводить поведінку держави з внутрішньої політики, а не зі структури міжнародної системи. Класичні реалісти підкреслюють той факт, що держави в більшості випадків не просто стурбовані безпекою та національним виживанням, а отже, розуміють національні інтереси в ширших термінах, як-от влада та слава, які мотивують державних лідерів [6].

Ще одна головна гілка реалізму, яка також часто ігнорується, – неокласичний реалізм. По суті, його найкраще розглядати як поєднання структурного та класичного реалізму, оскільки він стверджує, що хоча структурний розподіл влади в основному керує діями держави (як незалежна змінна), внутрішні зміни (на рівні держави), як-от: сприйняття осіб, які приймають рішення, відносини між державою та суспільством і стратегічна культура – відіграють важливу роль у спрямуванні структурних сил у результатах політики [14].

З тих пір неокласичний реалізм значно еволюціонував і тепер охоплює три різні варіанти: перший тип – прагне пояснити ненормальну поведінку держави, що суперечить структурним

стимулам; другий тип – результати зовнішньої політики; новий третій тип – прагне запропонувати грандіозну теорію міжнародної політики, яка включає зовнішні та внутрішні змінні [15].

Неокласичний реалізм другого типу більше орієнтований на проблему, ніж структурний чи класичний реалізм, оскільки вимагає від дослідника розробки унікальної основи, яка допоможе зрозуміти та пояснити центральну проблему, зокрема рішення Росії вторгнутися в Україну [16].

Подібно до структурного реалізму, пояснення неокласичного реалізму другого типу починається зі структурних геополітичних факторів щодо того, чому дії Росії щодо України суттєво змінилися з роками. У загальному сенсі можна погодитися з Міршаймером та іншими структурними реалістами, що розширення ЄС і НАТО на схід безповоротно змінило розрахунки влади Росії [17].

З вище наведеного можна зробити висновок, що у сучасній науці про міжнародні відносини достатньо поширеним є трактування російсько-української війни в межах раціоналістсько-реалістської парадигми: мовляв, РФ вирішила, що Україна виходить з-під її впливу та переорієнтовується на західний вектор. Оскільки не вдалося знайти дипломатичний шлях вирішення конфлікту, Росія розпочала повномасштабне вторгнення, аргументуючи це потребами захисту власних кордонів та стримування просування в її бік НАТО й ЄС. Водночас варто зауважити, що реалізм не гарантує раціональних дій політичних лідерів. Ірраціональні лідери, особливо якщо вони зіштовхуються з тиском, можуть і приймають катастрофічні рішення, що й проявляється у цій ситуації, чого не враховує реалістський підхід.

Abstract. The article analyzes the trends of the Russian-Ukrainian war from the standpoint of realism. The following methods were used during the research: analysis, synthesis, comparison, and generalization. The peculiarities of realism as international relations paradigm, in which increasing one's own security comes to the fore, are determined. When analyzing the main aspects of realism, it was asserted that the Russian-Ukrainian war can be interpreted as a manifestation of the approach to international affairs from the point of view of political realism. A number of aspects of structural, classical and neoclassical realism in relation to war are considered.

Keywords: realism, Russian-Ukrainian war, Ukraine, Russia.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Librera T. The Russian invasion of Ukraine and the threat of realism in Europe. 2022. URL: <https://www.eurac.edu/en/blogs/eureka/the-russian-invasion-of-ukraine-and-the-threat-of-realism-in-europe>
2. Latham A. How the Ukraine war vindicates realism. *The Hill*. 15.09.2022. URL: <https://thehill.com/opinion/international/3643585-how-the-ukraine-war-vindicates-realism/>
3. Гончаренко Р. Росія проти України. Як дійшло до великої війни. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/rosiia-proty-ukrainy-yak-diishlo-do-velykoi-viinyi/a-60242572>
4. Darar M. M. D. Returning to Realism: The Other Face of the Ukraine Crisis. 2022. URL: <https://www.e-ir.info/2022/06/12/returning-to-realism-the-other-face-of-the-ukraine-crisis/>
5. Nelson S. Russia-Ukraine War: The Realist Perspective. 2022. URL: <https://www.mironline.ca/russia-ukraine-war-the-realist-perspective/>
6. Larsen H. Which kind of realism should drive Western support for Ukraine? 2022. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/which-kind-of-realism-should-drive-western-support-for-ukraine/>
7. Masala C. Krieg ist für Großmächte immer eine Option – darauf muss man sich vorbereiten. *Die Welt*. 2022.
8. Rösch F. Realism, the War in the Ukraine, and the Limits of Diplomacy. *Analyse & Kritik*, 2022. Vol. 44. № 2. P. 201–218. DOI: <https://doi.org/10.1515/auk-2022-2030>.
9. Mearsheimer J. J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. *Foreign Affairs*. 2014. № 93(5). P. 77–89.
10. Edinger H. Offensive ideas: structural realism, classical realism and Putin's war on Ukraine. *International Affairs*. 2022. Vol. 98(6). P. 1873–1893. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iiac217>.
11. Mearsheimer J. J. The case for a Ukrainian nuclear deterrent. *Foreign Affairs*. 1993. № 72(3). P. 50–66.
12. Mankoff J. The Realist Case for Ukraine. 2023. URL: <https://www.fpri.org/article/2023/01/the-realist-case-for-ukraine/>
13. Posen B. Hypotheses on the implications of the Ukraine-Russia war. *Defense Priorities*. 2022. URL: <https://www.defensepriorities.org/explainers/hypotheses-on-the-implications-of-the-ukraine-russia-war>
14. Smith N. R. Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations? *The Journal of Politics*. 2018. № 80(2). P. 742–749. DOI: <https://doi.org/10.1086/696882>.
15. Ripsman N. M., Taliaferro J. W., Lobell S. E. Neoclassical Realist Theory of International Politics. Oxford: Oxford University Press. 2016. DOI: [10.1093/acprof:oso/9780199899234.001.0001](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199899234.001.0001).
16. Smith N., Dawson G. Mearsheimer, Realism, and the Ukraine War. *Analyse & Kritik*. 2022. Vol. 44(2). P. 175–200. DOI: <https://doi.org/10.1515/auk-2022-2023>.
17. Smith N. R. EU–Russian Relations and the Ukraine Crisis. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2016. 224 p.